

**Висновки Верховного Суду України,
викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду
заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої
п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС України, за I півріччя 2013 р.**

Справи зі спорів з приводу реалізації державної політики у сфері економіки

***Справи зі спорів з приводу реалізації державної політики
у сфері господарської діяльності***

1. Виходячи із системного аналізу ст. 5 Закону України від 23 березня 1996 р. № 98/96-ВР «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності»¹ видача грошового або майнового виграшу за результатами гри як обов'язкова умова приналежності певної діяльності до сфери грального бізнесу є необхідною для діяльності, пов'язаної з влаштуванням гральних автоматів і проведенням лотерей (крім державних) та розиграшів. Видача грошового або майнового виграшу як умова для обов'язкового отримання торгового патенту для діяльності, пов'язаної з влаштуванням окремих ігрових місць, у тому числі кегельбанів, чинним на час виникнення спірних правовідносин законодавством не вимагалася.

Наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму в Україні від 7 лютого 2001 р. № 261 «Про перелік видів спорту, що визнані в Україні» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 22 лютого 2001 р. за № 155/5346)², яким розмежовано такі види спорту, як боулінг та кеглі, не впливає на порядок патентування господарської діяльності, щодо якої виник спір.

У зв'язку із наведеним послуги, які надаються суб'єктом господарювання і полягають у наданні доступу до доріжки для гри в кеглі та безпосередньо самої гри в кеглі чи боулінг, належать до послуг у сфері грального бізнесу, що підлягають обов'язковому патентуванню, а отже, на нього (суб'єкта господарювання) не поширюється дія Закону України від 19 жовт-

ня 2000 р. № 2063-III «Про державну підтримку малого підприємництва»³ та Указу Президента України від 3 липня 1998 р. № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»⁴ (постанова Верховного Суду України від 19 березня 2013 р. у справі № 21-61a13).

2. Виконавчий комітет органу місцевого самоврядування як орган, який надає дозвіл на розміщення зовнішньої реклами та здійснює контроль за дотриманням правил її розміщення, у межах своїх повноважень може приймати рішення про усунення порушень таких правил, зокрема і рішення про зобов'язання розповсюджувача реклами до демонтажу протягом певного строку рекламного засобу, установленого без відповідного дозволу (постанова Верховного Суду України від 19 лютого 2013 р. у справі № 21-18a13).

3. Із порушенням провадження у справі про банкрутство не пов'язується завершення підприємницької діяльності боржника, він має право укласти угоди, в нього можуть виникати нові зобов'язання.

Дія мораторію поширюється лише на задоволення вимог конкурсних кредиторів.

Стосовно зобов'язань поточних кредиторів, то за цими зобов'язаннями згідно із загальними правилами нараховується неустойка (штраф, пеня), застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

¹ Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

² Наказ втратив чинність на підставі наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 25 листопада 2011 р. № 1371.

³ Закон втратив чинність на підставі Закону України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI.

⁴ Дію Указу припинено згідно із Законом України від 4 листопада 2011 р. № 4014-VI.

За своєю правовою природою фінансові та економічні санкції є додатковими зобов'язаннями, похідними від основного зобов'язання.

Оскільки мораторій не зупиняє виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), які виникли після введення мораторію, то й не припиняє заходів, спрямованих на їх забезпечення.

Невиконання таких зобов'язань є правопорушенням. Отже, нарахування санкцій, застосування заходів забезпечення за невиконання зазначених зобов'язань та примусове стягнення на підставі виконавчих документів коштів на виконання таких грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків та зборів

(обов'язкових платежів), а також штрафних санкцій ґрунтується на законі.

Нарахування неустойки (штрафу, пені), процентів та інших економічних санкцій з усіх видів заборгованості за зобов'язаннями, строк виконання яких настав після порушення справи про банкрутство та введення мораторію, припиняється згідно з ч. 1 ст. 23 Закону України від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) лише з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури (постанова Верховного Суду України від 26 лютого 2013 р. у справі № 21-34а13).

Справи щодо реалізації спеціальних владних управлінських функцій у сфері захисту економічної конкуренції

Антимонопольний комітет України (далі — АМК) має право вказати на порушення п. 3 ч. 1 ст. 29 Закону України від 1 червня 2010 р. № 2289-VI «Про здійснення державних закупівель»⁵ при проведенні державних закупівель, якщо встановить невиконання замовником вимог щодо перевірки відповідності пропозиції конкурсних торгів умовам документації конкурсних торгів.

За таких умов посилення касаційного суду в рішенні на те, що АМК не довів, що подані позивачем документи були недостатніми для виготовлення товару, який був предметом закупівлі, є безпідставними, оскільки АМК як орган оскарження не має права втручатися у підприємницьку діяльність, а лише здійснює нагляд у сфері економічної конкуренції (постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 р. у справі № 21-146а13).

Справи щодо державного регулювання цін і тарифів

Згідно з п. 1 Порядку декларування зміни оптово-відпускних цін на продовольчі товари (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 1222; у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) обов'язковому декларуванню підлягають зміни оптово-відпускних цін на продовольчий товар «масло вершкове» з граничним вмістом жиру, меншим за 72,5 відсотка.

З огляду на наведене висновок суду касаційної інстанції про обґрунтованість застосування до суб'єкта господарювання економічних санкцій на підставі ст. 14 Закону України від 3 грудня 1990 р. № 507-ХІІ «Про ціни і ціноутворення» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) не ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права (постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 р. у справі № 21-90а13).

Справи зі спорів з приводу забезпечення сталого розвитку населених пунктів та землекористування

1. Виходячи з принципу ЗК України щодо раціонального використання та охорони земель колегія суддів вважає, що зміна виду використання землі в межах її цільового призначення повинна проводитися в порядку, встановленому для зміни цього цільового призначення землі.

ЗК України передбачено зміну цільового призначення землі органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, які

приймають рішення про передачу цих земель у власність або надання у користування, вилучення (викуп) земель і затверджують проект землеустрою або приймають рішення про створення об'єктів природоохоронного та історико-культурного призначення.

Згідно з ч. 3 ст. 20 ЗК України зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється згідно з Порядком зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності грома-

⁵ Закон втратив чинність на підставі Закону України від 10 квітня 2014 р. № 1197-VII.

дян або юридичних осіб (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 р. № 502 ⁶; далі — Порядок) за ініціативою власників.

Обов'язковою умовою дотримання встановленої процедури зміни цільового призначення земельної ділянки є складання або переподання (у випадку якщо зміні цільового призначення підлягає вся земельна ділянка, а не її частина) проекту відведення земельної ділянки з місцевими органами виконавчої влади (районним (міським) органом земельних ресурсів, природоохоронним і санітарно-епідеміологічним органами, органом містобудування й архітектури та охорони культурної спадщини), а також підлягає державній землепорядній експертизі.

Встановлення та зміна цільового призначення земельних ділянок може здійснюватись виключно відповідно до вимог закону та у встановленому порядку, порушення якого має наслідком скасування таких розпоряджень (ст. 21 ЗК України).

Отже, зміна виду цільового призначення (використання) земельної ділянки сільськогосподарського призначення, встановленого законодавством та конкретизованого уповноваженим органом державної влади у рішенні про передачу її у власність або надання у користування та в документі, що посвідчує право на земельну ділянку, потребує обов'язкового дотримання механізму такої зміни, визначеного Порядком (постанова Верховного Суду України від 5 березня 2013 р. у справі № 21-417а12).

2. Аналіз норм земельного законодавства свідчить про те, що право власності на земельну ділянку в особи може виникнути лише після прийняття уповноваженим органом відповідного рішення, якому має передувати розробка та погодження проекту відведення земельної ділянки.

У справі, що розглядається, рішення щодо передачі чи відмови у передачі спірної земельної ділянки у власність позивача не приймалося, проект відведення земельної ділянки, відповідно, не розроблявся та не погоджувався.

За таких обставин з огляду на відсутність відповідного рішення органу місцевого самоврядування суди вправі були розглядати по суті лише вимогу щодо бездіяльності відповідача та за наявності доказів надходження заяви позивача про надання у власність земельної ді-

лянки та залишення її без розгляду — зобов'язати відповідача розглянути цю заяву та прийняти відповідне рішення.

Натомість суди, прийнявши рішення про визнання за позивачем права власності на спірну земельну ділянку, перебрали на себе повноваження органів місцевого самоврядування та вийшли за межі своїх повноважень. Таким чином, висновки суду першої інстанції, з якими погодився суд касаційної інстанції, про визнання за позивачем права власності на зазначену земельну ділянку для індивідуального дачного будівництва не відповідають вимогам законодавства (постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 р. у справі № 21-87а13).

3. Оскільки суди встановили, що позивач згоди на припинення користування надрами не надавав, то Міністерство охорони навколишнього природного середовища України не мало повноважень для прийняття наказу про анулювання виданого позивачу спеціального дозволу на користування надрами (постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2013 р. у справі № 21-134а13).

4. Нормативна грошова оцінка як економічна та правова категорія є динамічною, залежить від ряду факторів суб'єктивного та об'єктивного характеру і може змінюватися протягом бюджетного періоду. При цьому податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги протягом бюджетного року змінюватися не можуть.

Отже, твердження судів про те, що чинним законодавством України не передбачено заборону або обмеження вводити в дію нову нормативну грошову оцінку земель не на початку бюджетного року, тобто не з 1 січня планового року, ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права (постанова Верховного Суду України від 9 квітня 2013 р. у справі № 21-432а12).

5. Аналіз норм статей 26, 59, 74 Закону України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», ст. 21 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1789-ХІІ «Про прокуратуру» та ст. 3 Конституції України дає підстави вважати, що органи місцевого самоврядування не можуть скасовувати свої попередні рішення, вносити до них зміни, якщо відповідно до приписів цих рішень виникли правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, і суб'єкти цих правовідносин заперечують проти їх зміни чи припинення.

⁶ Постанова втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2013 р. № 154.

Ненормативні правові акти місцевого самоврядування є актами одноразового застосування, вони вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, а тому не можуть бути ска-

совані чи змінені органом місцевого самоврядування після їх виконання (постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 р. у справі № 21-64a13).

Справи зі спорів з приводу реалізації податкової політики та за зверненнями податкових органів

Справи щодо адміністрування окремих податків, зборів та обов'язкових платежів:

► податку на додану вартість (крім бюджетного відшкодування з податку на додану вартість)

Згідно зі ст. 8¹ Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 168/97-ВР)⁷ спеціальний режим оподаткування може обрати сільськогосподарське підприємство, яке проводить підприємницьку діяльність, зокрема, у сфері лісового господарства.

Кабінет Міністрів України своєю постановою від 21 січня 2009 р. № 23⁸ затвердив Перелік видів діяльності, на які поширюються норми ст. 8¹ Закону України «Про податок на додану вартість».

Аналіз наведених норм дає підстави для висновку, що для підприємств, які здійснюють діяльність у сфері лісового господарства, спеціальний режим оподаткування поширюється на операції, які здійснюються в межах передбачених Законом № 168/97-ВР та зазначеним Переліком видів діяльності, в результаті яких відбувається поставка сільськогосподарських товарів, що відповідають визначенню, наведеному в п. 8^{1.7} ст. 8¹ Закону № 168/97-ВР.

Отже, встановивши, що підприємство здійснювало поставку лісоматеріалів та дров, отриманих внаслідок життєдіяльності лісових ресурсів та їх обробки, що належать до групи 44 УКТ ЗЕД та не є сільськогосподарськими товарами, які віднесені до груп 1—24 УКТ ЗЕД, касаційний суд дійшов правильного висновку про те, що така діяльність має оподатковуватися в загальновстановленому порядку (постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 р. у справі № 21-110a13).

► бюджетного відшкодування з ПДВ

1. За встановленими судами обставинами справи реалізовуваний позивачем металобрухт не придбався з метою його використання у

неоподатковуваних операціях, що за змістом підпункту 7.4.2 ст. 7 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин)⁹ позбавляє платника права на включення сум податку до податкового кредиту. Також зазначені відходи власного виробництва позивача не можуть кваліфікуватись як наведений у підпункті 7.4.3 цієї статті товар, який був придбаний чи виготовлений платником і частково використовувався ним у неоподатковуваних операціях, що за правилами цієї норми передбачає перерозподіл податкового кредиту.

Таким чином, немає підстав для зменшення позивачем як податкового кредиту, сформованого внаслідок придбання металосировини, так і податкового кредиту звітного періоду, в якому реалізовані відходи від її переробки (металобрухт), на суму ПДВ, розраховану із вартості цього металобрухту.

Про наведене також свідчить і подальше вдосконалення законодавцем правового регулювання питань щодо формування податкового кредиту та закріплення у Податковому кодексі України норми, за змістом якої правила щодо пропорційного віднесення сум ПДВ до податкового кредиту не застосовуються і податковий кредит не зменшується у разі постачання платником податку відходів і брухту чорних металів, які утворилися в такого платника внаслідок переробки, обробки сировини чи матеріалів на виробництві (п. 199.6 ст. 199) (постанова Верховного Суду України від 5 березня 2013 р. у справі № 21-45a13).

2. При визначенні об'єкта оподаткування платник ПДВ, який підпадає під дію п. 11.29 ст. 11 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних правовідносин), і податкове зобов'язання, і податковий кредит декларує за спеціальною (скороченою) податковою декларацією.

⁷ Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

⁸ Постанова втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2010 р. № 1236.

⁹ Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

Оскільки позивач, реалізуючи продукцію, на підставі зазначеної норми не сплачує цей податок до бюджету, а декларує податкові зобов'язання за спеціальною податковою декларацією, використовуючи кошти відповідно до Порядку акумуляції та використання коштів, які нараховуються сільськогосподарськими товаровиробниками — платниками податку на додану вартість щодо операцій з продажу товарів (робіт, послуг) власного виробництва, включаючи продукцію (крім підакцизних товарів), виготовлену на давальницьких умовах із власної сільськогосподарської сировини (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1999 р. № 271; у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2001 р. № 374)¹⁰, то й податковий кредит із ПДВ, сформований за операціями із придбання основних засобів, має включатися до тієї самої декларації та, відповідно, зменшувати суму, що залишається в його розпорядженні (постанова Верховного Суду України від 12 лютого 2013 р. у справі № 21-436а12).

3. Та обставина, що позивач заявив до бюджетного відшкодування як фактично сплачені суми ПДВ, які самостійно відраховані комісіонером із належних позивачу коштів, відповідає вимогам підпункту 7.7.2 п. 7.7 ст. 7 Закону України від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (постанови Верховного Суду України від 2 квітня 2013 р. у справі № 21-62а13, від 2 квітня 2013 р. у справі № 21-68а13, від 23 квітня 2013 р. у справі № 21-75а13).

► податку на прибуток підприємств

Надання банком своїм філіям — платникам податку, які не є юридичними особами і не здійснюють самостійної господарської діяльності, вільних грошових коштів у користування на визначений строк та під процент не призводить до встановлення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків цього банку — юридичної особи, тому такий перерозподіл грошових ресурсів, що відбувається в межах однієї юридичної особи, не можна вважати кредитним зобов'язанням, а отже, відсотки, сплачені філією головному банку, не можна віднести до валових витрат на підставі підпункту 5.5.1 п. 5.5 ст. 5 Закону України від 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР «Про оподаткування прибутку підприємств» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин)¹¹ (постанова Верховного Суду України від 26 березня 2013 р. у справі № 21-39а13).

¹⁰ Постанова втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 р. № 291.

¹¹ Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

► земельного податку

1. Відповідно до ст. 7 Закону України від 3 липня 1992 р. № 2535-ХІІ «Про плату за землю» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) податок за земельні ділянки, надані для залізниць, справляється у розмірі 25 відсотків суми земельного податку, обчисленого відповідно до частин 1 та 2 цієї статті.

Оскільки зазначений Закон не містить розмежування земельних ділянок, наданих залізниці, за категоріями, слід вважати, що за всі земельні ділянки, надані для залізниць, податок справляється у розмірі 25 відсотків суми земельного податку, обчисленого відповідно до частин 1 та 2 ст. 7 цього Закону (постанова Верховного Суду України від 22 січня 2013 р. у справі № 21-383а12).

2. Зміна розміру земельного податку згідно із Законом України від 3 червня 2008 р. № 309-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» є підставою для перегляду встановленого розміру орендної плати шляхом внесення відповідних змін до договору оренди землі його учасниками, зазначене не тягне автоматичної зміни умов договору щодо розміру орендної плати, а отже, відповідного донарахування Державною податковою службою України суми податкового зобов'язання з орендної плати із застосуванням штрафних санкцій за податковими повідомленнями-рішеннями (постанови Верховного Суду України від 23 квітня 2013 р. у справі № 21-75а13, від 11 червня 2013 р. у справі № 21-166а13).

► податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів

На час виникнення спору, що виник зі сплати військовими частинами податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, чинними були редакції двох законів, які неоднаково регулювали спірні правовідносини.

Виходячи з того, що принципи побудови системи оподаткування в Україні, податки і збори (обов'язкові платежі) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов'язки і відповідальність платників визначав Закон України від 25 червня 1991 р. № 1251-ХІІ «Про систему оподаткування»¹², а Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1934-ХІІ «Про Збройні Сили України» не є законом про оподаткування, а ви-

¹² Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

значає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними, військова частина як власник транспортних засобів повинна сплачувати відповідний податок (постанова Верховного Суду України від 29 січня 2013 р. у справі № 21-431а12).

► автостанційного збору

Аналіз норм Закону України від 5 квітня 2001 р. № 2344-III «Про автомобільний транспорт» та Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 176; у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2007 р. № 1184) дає підстави вважати, що договір перевезення пасажирів, які мають право на безплатний проїзд автобусами приміських та міжміських маршрутів і виявили бажання скористатися таким правом, може бути укладений лише усно при придбанні квитка на пільговий проїзд і вважається укладеним з цього моменту.

Саме такий квиток є документом пасажирів, що користується пільгою, на підставі якого виконується перевезення цієї особи автобусом приміського чи міжміського маршруту.

Водночас при користуванні автобусами міських маршрутів такі пасажирів квиток на пільговий проїзд не придбавають, а договір перевезення укладається шляхом здійснення конклюдентних дій. У цьому випадку зазначений договір вважається укладеним з моменту посадки осіб, які користуються правом пільгового проїзду, в автобус, а документом, на підставі якого виконується перевезення, є посвідчення особи встановленого зразка. При цьому вартість проїзду, тобто суму, за якою автомобільний перевізник здійснює перевезення, що включає вартість тарифу, страховий платіж та податок на додану вартість, особи, які мають право на безплатний проїзд автобусами міських, приміських та міжміських маршрутів, не сплачують відповідно до законів, якими їм ці пільги встановлено.

У разі ж отримання у квитковій касі автостанції квитка на пільговий проїзд автобусом приміського або міжміського сполучення особа має сплатити автостанційний збір, який не входить до вартості проїзду, а є платою за надання автостанціями обов'язкових послуг, пов'язаних із проїздом пасажирів автобусними маршрутами загального користування. Пільг щодо сплати цього збору чинним законодав-

ством не встановлено (постанови Верховного Суду України від 5 лютого 2013 р. у справі № 21-437а12, від 5 березня 2013 р. у справі № 21-24а13).

► збору за право використання місцевої символіки

До місцевої символіки, яка є предметом справляння збору за право на використання символіки міста, належать герб міста або іншого населеного пункту, назви чи зображення архітектурних, історичних пам'яток. При цьому назва міста або іншого населеного пункту, якщо таке місто або такий населений пункт не віднесено до архітектурних пам'яток, до місцевої символіки відповідно до норм Декрету Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. № 56-93 «Про місцеві податки і збори» (далі — Декрет № 56-93)¹³ не належить.

Таким чином, включення до Переліку назв об'єктів та історичних пам'яток назви міста, якщо таке місто не віднесено до архітектурних пам'яток, не відповідає вимогам Декрету № 56-93.

Окрім того, поняття «комерційна мета», яке є визначальним при сплаті збору, не визначене жодним нормативним актом України. ГК України, а саме назва гл. 4 — «Господарська комерційна діяльність (підприємництво)», — ототожнює комерційну діяльність з підприємництвом.

Тобто як комерційну мету розуміють власну господарську діяльність, метою якої є одержання прибутку.

Аналізуючи ст. 12 Декрету № 56-93, можна дійти висновку, що законодавець мав на увазі використання місцевої символіки при виготовленні продукції, виконанні робіт, наданні послуг, що в кінцевому результаті принесе прибуток (постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-41а13).

► збору на обов'язкове державне пенсійне страхування

На час виникнення спору положення Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1998 р. № 1740) суперечили вимогам Закону України від 26 червня 1997 р. № 400/97-ВР «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» (далі — Закон № 400/97-ВР) у частині регулювання правовідносин зі сплати збору на обов'язкове державне

¹³ Декрет втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

пенсійне страхування з операцій з відчуження легкових автомобілів.

Виходячи із загальних засад пріоритетності законів над підзаконними актами з урахуванням положень ч. 4 ст. 9 КАС України та роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, яке міститься в постанові від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійснен-

ні правосуддя» (п. 5), при вирішенні цього спору пріоритетними є норми Закону № 400/97-ВР, відповідно до яких обов'язок зі сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування покладається на осіб лише у випадку відчуження, а не при купівлі автомобілів (постанова Верховного Суду України від 26 лютого 2013 р. у справі № 21-29а13).

Справи щодо реалізації загальних засад оподаткування; оподаткування суб'єктів малого підприємництва

1. Аналіз норм, передбачених п. 12 ст. 3 та ст. 6 Закону України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), дає підстави вважати, що обов'язок ведення обліку товарних запасів не міг бути покладений на фізичних осіб-підприємців, які здійснювали підприємницьку діяльність за спрощеною системою оподаткування відповідно до Указу Президента України від 3 липня 1998 р. № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» (чинного на час виникнення спірних правовідносин).

Натомість фізичні особи-підприємці, які перебували на загальній системі оподаткування, відповідно до вимог п. 12 ст. 3 та ст. 6 зазначеного Закону були зобов'язані вести облік товарних запасів у порядку, визначеному чинним законодавством (постанова Вер-

ховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-147а13).

2. Готівкові гроші, отримані позивачем під звіт на виконання умов договору, не є виручкою останнього від реалізації продукції у розумінні положень Указу Президента від 3 липня 1998 р. № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» (чинного на час виникнення спірних правовідносин). Обсяг виручки фізичної особи-підприємця, що є платником єдиного податку і здійснює свою діяльність як комерційний представник за договором доручення, складається лише із сум винагороди, яка у періоді, що перевірявся, не перевищила визначеного цим Указом граничного розміру. Операції з передачі позивачем від продавців (населення) до покупця (довирителя) зібраного у населення молока не є операціями з реалізації позивачем товару, внаслідок яких отримується виручка (постанова Верховного Суду України від 13 червня 2013 р. у справі № 21-176а13).

Справи щодо обліку фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів

У випадку, коли фізична особа, яка через свої релігійні або інші переконання відмовилися від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомила про це органи державної податкової служби, з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів підлягає виключенню вся інформація про таку особу, а не лише її ідентифікаційний номер.

Відповідно до п. 1.3 чинного на час виникнення спірних правовідносин Порядку внесення відмітки до паспорта громадянина України щодо ідентифікаційного номера фізичної особи — платника податків та інших обов'язкових платежів (затверджено спільним наказом Державної податкової адміністрації України та Міністерства внутрішніх справ України від 19 жовтня 2004 р. № 602/1226; зареєстровано в Міністерстві юсти-

ції України 20 жовтня 2004 р. за № 1345/9944) громадяни України, які відмовилися від прийняття ідентифікаційного номера, обліковуються як платники податків та інших обов'язкових платежів за серією та номером паспорта.

Зазначена норма суперечить положенням Закону України від 22 грудня 1994 р. № 320/94-ВР «Про Державний реєстр фізичних осіб — платників податків та інших обов'язкових платежів» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин)¹⁴, який має вищу юридичну силу та не передбачає обліку таких громадян за серією та номером паспорта (постанови Верховного Суду України від 28 березня 2013 р. у справі № 21-26а13, від 21 травня 2013 р. у справі № 21-132а13, від 28 травня 2013 р. у справі № 21-135а13).

¹⁴ Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

1. При реалізації пального за талонами касові апарати, за допомогою яких здійснюються розрахункові операції і які приймають від покупця талони як замітники готівкових коштів за надання послуги або товару, мають бути обладнані реєстратором розрахункових операцій (постанова Верховного Суду України від 5 березня 2013 р. у справі № 21-42а13).

2. Аналіз норм статей 1, 2 Закону України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (далі — Закон № 265/95-ВР) та ст. 2 Закону України від 7 грудня 2000 р. № 2121-ІІІ «Про банки і банківську діяльність» дає підстави для висновку, що здійснювані товариством як агентом банку операції з приймання від споживачів послуг платежів (готівки) для подальшого їх переказу на рахунок постачальника послуг з використанням програмно-технічного комплексу самообслуговування, які виконуються від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок банку, є розрахунковими банківськими операціями, при виконанні яких реєстратор розрахункових операцій та розрахункові книжки відповідно до вимог ст. 9 Закону № 265/95-ВР не застосовуються.

Здійснювана товариством за агентськими договорами діяльність не є торговельною, тому вона не підлягає патентуванню відповідно до вимог ст. 3 Закону України від 23 березня 1996 р. № 98/96-ВР «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності»¹⁵ (постанови Верховного Суду України від 19 березня 2013 р. у справах № 21-43а13, 21-46а13, від 16 квітня 2013 р. у справах № 21-92а13, 21-119а13, від 14 травня 2013 р. у справі № 21-139а13).

3. Аналіз норм статей 15³, 17 Закону України від 19 грудня 1995 р. № 481/95-ВР «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» дає підстави для висновку щодо запровадження в імперативній формі заборони на продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових та тютюнових виробів особам, які не досягли 18 років.

Частиною 4 ст. 15³ зазначеного Закону продавця наділено правом отримати у покупця, який купує пиво (крім безалкогольного), алкогольні, слабоалкогольні напої, вина столові або тютюнові вироби, документи, які підтверджу-

ють вік такого покупця, а отже, ця вимога має спонукати суб'єкта господарювання дотримуватися відповідного рівня обачності, який би унеможлилював порушення чітко визначеної заборони продавати неповнолітній особі зазначену продукцію. Відсутність у продавця сумніву щодо віку покупця та продаж у зв'язку з цим забороненого товару неповнолітній особі не може бути підставою для звільнення суб'єкта господарювання від відповідальності (постанова Верховного Суду України від 26 березня 2013 р. у справі № 21-48а13).

4. З моменту включення наказом Державної податкової адміністрації України від 1 липня 2008 р. № 430 «Про затвердження Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій у новій редакції»¹⁶ до Державного реєстру комп'ютерно-касової системи «Фіскал», яка призначена для фіскалізації гральних автоматів, автоматизації збору, обліку і контролю даних про функціонування залів гральних автоматів, держава виконала взятий на себе обов'язок щодо забезпечення переведення суб'єктів господарювання на облік розрахункових операцій у готівковій формі при використанні гральних автоматів із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій.

Отже, з цієї дати суб'єкти господарювання зобов'язані використовувати у своїй діяльності гральні автомати, оснащені комп'ютерно-касовою системою «Фіскал», і не повинні вводити в експлуатацію ті гральні автомати, що не забезпечують можливість застосування цієї системи (постанови Верховного Суду України від 14 травня 2013 р. у справі № 21-121а13, від 28 травня 2013 р. у справі № 21-162а13).

5. Відносини щодо відповідальності суб'єктів господарювання за неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне) оприбуткування у касах готівки не врегульовані Законом України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», прийнятим пізніше, ніж видано Указ Президента України від 12 червня 1995 р. № 436/95 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки». Окрім цього, на час виникнення спірних правовідносин не було прийнято й будь-яких інших законів, сфера дії яких би охоплювала такі відносини, тому висновок суду касаційної інстанції про не-

¹⁵ Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

¹⁶ Наказ втратив чинність на підставі наказу Державної податкової адміністрації України від 10 вересня 2008 р. № 581.

законність застосування до Товариства на підставі абз. 3 ст. 1 зазначеного Указу штрафних (фінансових) санкцій є помилковим (постанова Верховного Суду України від 2 квітня 2013 р. у справі № 21-77a13).

6. Не виконуючи протягом певного періоду обов'язку щодня друкувати фінансовий звітний чек, суб'єкт підприємницької діяльності вчиняє продовжуване порушення, а не зберігаючи цей чек у книзі обліку розрахункових операцій — триваюче.

З огляду на те, що згідно зі ст. 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, за дії (бездіяльність), які в сукупності становлять єдине продовжуване чи триваюче правопорушення, можливо притягнути до відповідальності лише один раз.

Отже, за вчинення порушень, про які йдеться у п. 4 ст. 17 Закону України від 6 липня 1995 р. № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», відповідний орган державної податкової служби України може застосувати лише одну фінансову санкцію в розмірі

двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян незалежно від кількості виявлених під час перевірки суб'єкта підприємницької діяльності, який здійснює розрахункові операції за товари (послуги), випадків невиконання щоденного друку фінансового звітного чеку та/або його незберігання в книзі обліку розрахункових операцій (постанови Верховного Суду України від 16 квітня 2013 р. у справі № 21-89a13, від 4 червня 2013 р. у справі № 21-155a13).

7. При здійсненні роздрібної торгівлі та громадського харчування на території села, що здійснюється підприємством споживчої кооперації, застосування реєстраторів розрахункових операцій є обов'язковим при перевищенні річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів, встановленого в розмірі 75 тис. грн на один структурний підрозділ, та має обчислюватися за календарний рік, а не будь-які 12 місяців на вибір органу державної податкової служби. При цьому календарний рік — проміжок часу з 1 січня по 31 грудня, який триває 365 або 366 (у високосному році) календарних днів (постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 р. у справі № 21-94a13).

Справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян

Справи щодо збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

1. Обов'язок з відшкодування управлінню Пенсійного фонду України витрат на виплату і доставку пенсії, призначеної відповідно до п. «б» ч. 1 ст. 13 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» працівнику за списком № 2 покладено на підприємство, оскільки з набуттям чинності з 1 січня 2004 р. Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» порядок покриття витрат на виплату і доставку цих пенсій не змінився (постанови Верховного Суду України від 19 березня 2013 р. у справах № 21-59a13, 21-60a13).

2. Пунктом 4 ч. 9 ст. 106 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яка діяла до 1 січня 2011 р., було передбачено, що за донарахування територіальним органом Пенсійного фонду України або страхувальником сум своєчасно не обчислених та не сплачених страхових внесків накладається штраф у розмірі п'яти відсотків зазначених сум за кож-

ний повний або неповний місяць, за який донараховано ці суми. Із набранням чинності Законом України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» наведена вище норма матеріального права була скасована (підпункт «й» п. 11 Прикінцевих та перехідних положень зазначеного Закону).

Водночас відповідно до абз. 5 п. 7 Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» стягнення заборгованості із сплати страхових внесків за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та сум штрафних санкцій, нарахованих та/або не сплачених у період до 1 січня 2011 р., в тому числі страхових внесків, строк сплати яких на 1 січня 2011 р. не настав, здійснюється фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до законодавства, що діяло на мо-

мент виникнення такої заборгованості або застосування штрафних санкцій.

Проаналізувавши наведені норми права, колегія суддів дійшла висновку, що заборгованість у зв'язку з несплатою страхових внесків, а отже, і накладені штрафні санкції, які виникли за 2004 р. та квітень — грудень 2005 р., мають бути застосовані (стягнуті) і після 1 січня 2011 р., оскільки зазначені заборгованість і штрафні санкції виникли в період дії п. 4 ч. 9 ст. 106 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (постанова Верховного Суду України від 26 березня 2013 р. у справі № 21-71а13).

3. Витрати, понесені органами Пенсійного фонду України у зв'язку з виплатою та доставкою пенсій по інвалідності від трудового каліцтва (у тому числі й пенсій особам, які стали інвалідами від нещасного випадку на виробництві на території колишніх республік СРСР), підлягають відшкодуванню за рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України як належного страховика від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання (постанови Верховного Суду України від 21 травня 2013 р. у справі № 21-129а13, від 4 червня 2013 р. у справі № 21-150а13).

4. Частиною 2 ст. 52 Закону України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», яка діяла до 1 січня 2011 р., було передбачено, що за прострочення сплати страхового внеску до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України зі страхувальника стягується пеня згідно із законом. Із прийняттям і вступом у дію Закону України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» наведена вище норма матеріального права була скасована, а нарахування пені при несвоєчасному або неповному нарахуванні та перерахуванні страхових внесків не передбачено.

Водночас відповідно до абз. 5 п. 7 Прикінцевих та перехідних положень цього Закону стягнення заборгованості із сплати страхових внесків за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та сум штрафних санкцій, нарахованих та/або не сплачених у період до 1 січня 2011 р., в тому числі

страхових внесків, строк сплати яких на 1 січня 2011 р. не настав, здійснюється фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до законодавства, що діяло на момент виникнення такої заборгованості або застосування штрафних санкцій. Погашення заборгованості з використанням коштів, що надходять у рахунок сплати єдиного внеску, забороняється.

На думку колегії суддів, заборгованість у зв'язку з несплатою страхових внесків, а отже, і пеня за весь період 2010 р., має бути стягнута і після 1 січня 2011 р., оскільки така заборгованість зі сплати внесків та пеня виникли в період дії ч. 2 ст. 52 Закону України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (постанова Верховного Суду України від 19 лютого 2013 р. у справі № 21-432а12).

5. Оскільки заборгованість зі сплати страхових внесків та сум штрафних санкцій виникла до 1 січня 2011 р., в період дії відповідної редакції ст. 30 Закону України від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням», то відділення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності має право здійснювати контрольні функції щодо правильності нарахування, своєчасності та сплати страхових внесків і застосовувати фінансові санкції згідно із законодавством, що діяло на момент виникнення такої заборгованості, або застосовувати штрафні санкції також після цієї дати (постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2013 р. у справі № 21-116а13).

6. За правилами ст. 30 Закону України від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» страхувальник-роботодавець несе відповідальність за несвоєчасність сплати та неповну сплату страхових внесків. У разі несвоєчасної сплати страхових внесків страхувальником або неповної їх сплати страхувальник сплачує суму донарахованих контролюючим органом страхових внесків (недоїмки), штраф та пеню.

За неповну сплату страхових внесків на страхувальника накладається штраф у розмірі прихованої (заниженої) суми заробітної плати, на яку відповідно до цього Закону нараховуються

страхові внески, а в разі повторного порушення — у трикратному розмірі зазначеної суми. Не сплачені в строк страхові внески, пеня і штраф стягуються в дохід Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності зі страхувальника у безспірному порядку.

Таким чином, на час проведення відповідачем виплат науково-педагогічним працівникам зазначений Закон, як і жоден нормативно-правовий акт, не містив положень, які б звільняли його від обов'язку нарахування та сплати страхових внесків із таких виплат чи відповідальності за неповноту їх сплати. Підстав стверджувати про відсутність правопорушення у сфері господарювання, яке полягає в несплаті страхових внесків, немає (постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 р. у справі № 21-444а12).

7. У випадках, коли Верховною Радою України не прийнятий закон про Державний бюджет України на поточний бюджетний період, то податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження справляються відповідно до закону

про Державний бюджет України на попередній бюджетний період. За таких обставин збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти протягом січня—березня 2010 р. повинен справлятися платниками в розмірі, визначеному Законом України від 26 грудня 2008 р. № 835-VI «Про державний бюджет України на 2009 рік» на попередній бюджетний період, тобто у розмірі 0,2 відсотка від об'єкта оподаткування (постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-13а13).

8. Нарухування після 1 січня 2011 р. управлінням Пенсійного фонду України на підставі п. 5 ч. 9 ст. 106 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» позивачу штрафних санкцій за несвоєчасне подання звітності, граничний строк подання якої настав до цієї дати, є протиправним (постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 р. у справі № 21-170а13).

Справи щодо призначення, перерахунку та здійснення страхових виплат із відповідних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування

1. Оскільки Кабінет Міністрів України делегував право визначати розміри посадових окладів, у тому числі й Міністру оборони України, наказ останнього про встановлення таких окладів військовослужбовцям військових навчальних закладів є підставою для проведення перерахунку пенсій відповідним категоріям військовослужбовців у зв'язку з тим, що змінює розмір однієї зі складових грошового забезпечення цих осіб (постанови Верховного Суду України від 15 січня 2013 р. у справі № 21-201а12, від 16 січня 2013 р. у справі № 21-416а12).

2. Стаття 65 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» може бути застосована при встановленні відповідальності за порушення законодавства про пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби, та деяких інших осіб, зазначених у цьому Законі, а також за несвоєчасне оформлення або подання документів для призначення пенсії, видачу для оформлення пенсій недостовірних даних і документів лише у взаємозв'язку з відповідною нормою цивільного, адміністративного або кримінального права, які встановлюють санкцію за такі порушення пенсійного законодавства.

Тому при вирішенні питання про притягнення до відповідальності за порушення законо-

давства про пенсійне забезпечення відповідно до цієї норми має бути визначено вид відповідальності, яку мають нести винні особи, із зазначенням конкретної норми права, якою вона встановлена (постанови Верховного Суду України від 14 березня 2013 р. у справах № 21-15а13, 21-37а13).

3. Відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» перерахунок пенсії застрахованій особі, яка продовжувала працювати, може здійснюватися на її вибір або лише з урахуванням додатково набутого страхового стажу за умови перерахунку пенсії із заробітної плати (доходу), з якої ця пенсія була обчислена, або з урахуванням як зазначеного стажу, так і заробітної плати, яку пенсіонер отримував уже після призначення пенсії.

За змістом ч. 2 ст. 40 та ч. 4 ст. 42 зазначеного Закону у формулі визначення заробітної плати для обчислення пенсії ($Зп = Зс \times (Ск : К)$) при здійсненні перерахунку пенсії можуть змінюватися лише показники суми коефіцієнтів заробітної плати за кожний місяць ($Ск$) та кількості місяців страхового стажу, за які розраховано коефіцієнти заробітної плати застрахованої особи ($К$). Показник середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, за календарний рік, що передує року звернення за

призначенням пенсії (Зс), який використовується при призначенні пенсії, є величиною незмінною і не підлягає коригуванню при перерахунку пенсії з урахуванням страхового стажу, набутого після її призначення (постанови Верховного Суду України від 5 березня 2013 р. у справі № 21-22a13, від 12 березня 2013 р. у справі № 21-50a13, від 19 березня 2013 р. у справі № 21-67a13, від 26 березня 2013 р. у справі № 21-57a13, від 28 травня 2013 р. у справі № 21-143a13).

4. Відповідно до ст. 1 Указу Президента України від 24 квітня 2003 р. № 370/2003 «Про надбавки військовослужбовцям Служби безпеки України та працівникам органів внутрішніх справ України за безперервну службу»¹⁷ Голові Служби безпеки України та Міністрові внутрішніх справ України надано право встановлювати відповідно військовослужбовцям Служби безпеки України і працівникам органів внутрішніх справ України щомісячні надбавки за безперервну службу в органах безпеки і органах внутрішніх справ у відсотках до грошового забезпечення, які мають високі результати у службовій діяльності, залежно від стажу служби в таких розмірах: понад 5 років — до 10; понад 10 років — до 30; понад 15 років — до 50; понад 20 років — до 70; понад 25 років — до 90 відсотків.

Аналіз положень цієї норми свідчить про те, що спірна надбавка має не загальнообов'язковий, а індивідуальний характер, оскільки є правом керівника та встановлюється за певних умов, а саме: за наявності необхідного стажу безперервної служби та за високі результати у службовій діяльності. Отже, зазначена надбавка належить до додаткових видів грошового забезпечення і має враховуватися при нарахуванні пенсії військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, які отримували її під час проходження служби і були звільнені зі служби після її запровадження (постанова Верховного Суду України від 28 березня 2013 р. у справі № 21-433a12).

5. Премії військовослужбовцям, встановлені наказами Міністра оборони України № 576 і 50 на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2007 р. № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб», не можуть бути підставою для перерахунку пенсії відповідно до

ч. 3 ст. 63 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» у зв'язку з тим, що мають тимчасовий характер.

Виплата таких премій дозволена за наявності підстав тільки в межах видатків, передбачених у кошторисі Міністерства оборони України для грошового забезпечення військовослужбовців у 2010 та 2011 рр. відповідно (постанови Верховного Суду України від 26 лютого 2013 р. у справі № 21-5a13, від 14 травня 2013 р. у справі № 21-109a13, від 18 червня 2013 р. у справі № 21-165a13).

6. Після прийняття Конституційним Судом України Рішення від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008 (справа щодо предмета та змісту Закону про Державний бюджет України), яким визнано такими, що не відповідають Конституції України положення п. 29 розд. II Закону України від 28 грудня 2007 р. «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України», діяла редакція ч. 3 ст. 43 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» у редакції Закону України від 4 квітня 2006 р. № 3591-IV «Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців», відповідно до якої пенсійне забезпечення військовослужбовців має здійснюватися виходячи з розміру грошового забезпечення за останньою штатною посадою перед звільненням (постанова Верховного Суду України від 12 лютого 2013 р. у справі № 21-445a12).

7. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» не передбачено з 1 квітня 2006 р. виплати працівникам прокуратури щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, встановлених указами Президента України від 23 лютого 2002 р. № 173/2002 «Про посилення соціального захисту військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ»¹⁸ та від 5 травня 2003 р. № 389/2003 «Про надбавки військовослужбовцям Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби Украї-

¹⁷ Указ втратив чинність на підставі Указу Президента України від 18 грудня 2007 р. № 1234/2007.

¹⁸ Указ втратив чинність на підставі Указу Президента України від 18 грудня 2007 р. № 1234/2007.

ни та Управління державної охорони України за безперервну службу»¹⁹, а застосування нової структури грошового забезпечення військових прокурорів узгоджується з ч. 2 ст. 46¹ Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1789-ХІІ «Про прокуратуру»²⁰, згідно з якою на них поширюються всі види забезпечення, встановлені законодавством для офіцерського складу Збройних Сил України (відповідно до п. 5 постанови Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» — окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років). Виплати, встановлені зазначеними указами, стосувалися лише військовослужбовців Збройних Сил України і не застосовувалися щодо працівників військових прокуратур після 1 квітня 2006 р. (постанова Верховного Суду України від 12 лютого 2013 р. у справі № 21-418а12, від 16 квітня 2013 р. у справі № 21-79а13, від 4 червня 2013 р. у справі № 21-161а13).

8. Аналіз положень п. 2 Прикінцевих положень Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у контексті положень ст. 14 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-ХІІ «Про пенсійне забезпечення» дає підстави для висновку про те, що порядок, за якого витрати на доставку пільгових пенсій покриваються до 1 січня 2005 р. за рахунок коштів Пенсійного фонду України, а з 1 січня 2005 р. — за рахунок коштів Державного бюджету України, стосується лише витрат на виплату та доставку пенсій, призначених особам за умов, передбачених ст. 14 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-ХІІ «Про пенсійне забезпечення».

Оскільки спір у справі стосується стягнення заборгованості з відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пенсій, призначених працівникам гірничорядувального загону відповідно до п. «а» ч. 1 ст. 13 цього Закону (за списком № 1), то висновок суду касаційної інстанції про відсутність обов'язку відповідача щодо покриття таких витрат не узгоджується з вимогами законодавства (постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2013 р. у справі № 21-113а13).

9. Необхідною умовою для отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів на підставі ч. 13 ст. 37 Закону України від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ «Про

державну службу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин)²¹ є наявність права на вихід на пенсію державного службовця на момент звільнення з роботи (постанови Верховного Суду України від 2 квітня 2013 р. у справі № 21-86а13, від 11 червня 2013 р. у справі № 21-182а13).

10. Незалежно від наявності умов для призначення пенсії за вислугу років, перелік яких міститься у ст. 12 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», право на збереження установлених Законом України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ «Про міліцію» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) пільг має лише працівник міліції, звільнений зі служби з підстав, визначених у ст. 22 цього Закону, тобто за віком, хворобою або вислугою років (постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2013 р. у справі № 21-96а13).

11. Ліцей, в якому навчався позивач, не є військовим навчальним закладом у розумінні Закону України від 25 березня 1992 р. № 2232-ХІІ «Про військовий обов'язок і військову службу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), тому строк його навчання не може бути зараховано у загальний строк військової служби, оскільки навчання в такому навчальному закладі не можна вважати проходженням військової служби згідно з переліком її видів, що закріплений у ч. 4 ст. 2 цього Закону (постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 р. у справі № 21-107а13).

12. На момент звернення військовослужбовців щодо отримання грошової компенсації замість речового майна Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» не передбачав такого права для військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, а п. 27 Положення про порядок речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань у мирний час (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1444) в цьому випадку не підлягає застосуванню, оскільки суперечить положенням зазначеного вище Закону (постанови Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-124а13, від 18 червня 2013 р. у справі № 21-191а13).

13. Відповідно до ст. 101 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-ХІІ «Про пенсійне

¹⁹ Указ втратив чинність на підставі Указу Президента України від 18 грудня 2007 р. № 1234/2007.

²⁰ Статтю 46¹ виключено на підставі Закону України від 13 квітня 2012 р. № 4652-VI.

²¹ Частину 13 ст. 37 виключено на підставі Закону України від 27 березня 2014 р. № 1166-VII.

забезпечення» органи, що призначають пенсії, мають право вимагати відповідні документи від підприємств, організацій і окремих осіб, а також в необхідних випадках перевіряти обґрунтованість їх видачі.

Підприємства та організації несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну громадянам або державі внаслідок несвоєчасного оформлення або подання пенсійних документів, а також за видачу недостовірних документів, і відшкодовують її (постанова Верховного Суду України від 18 червня 2013 р. у справі № 21-204а13).

14. Оскільки суд першої інстанції встановив, що спір виник щодо виплати допомоги з червня по вересень 2008 р. особі, яка застрахована в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, то за таких обставин колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що на відносини щодо виплати допомоги такій особі у зазначеному періоді поширювалися норми спеціального Закону (яким є Закон України від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими по-

хованням»), відповідно до ст. 43 якого допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається застрахованій особі у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом (постанова Верховного Суду України від 18 червня 2013 р. у справі № 21-209а13).

15. Із 22 травня 2008 р. на відносини щодо виплати допомоги особі, яка застрахована у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, поширюються норми спеціального закону, яким є Закон України від 18 січня 2001 р. № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), відповідно до ст. 43 якого допомога надається застрахованій особі у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом (постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-168а13).

Справи щодо соціального захисту; соціального захисту ветеранів війни; соціального захисту та зайнятості інвалідів

1. Правовідносини щодо виплати грошової допомоги ветеранам війни у 2009 р., а також розмір цієї виплати регулюються положеннями Закону України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), ч. 5 ст. 12 якого було передбачено, що щорічно до 5 травня учасникам бойових дій виплачується разова грошова допомога у розмірі п'яти мінімальних пенсій за віком.

Тому застосування до цих правовідносин положень Закону України від 26 грудня 2008 р. № 835-VI «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та постанови Кабінету Міністрів України від 18 березня 2009 р. № 211 «Про розміри разової грошової допомоги, що виплачується в 2009 році відповідно до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та «Про жертви нацистських переслідувань», яка є підзаконним нормативним актом та суперечить Закону України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захи-

сту», є помилковим (постанова Верховного Суду України від 14 березня 2013 р. у справі № 21-33а13).

2. Адміністративно-господарські санкції за незайняті інвалідами робочі місця не є податком, збором (обов'язковим платежем), обов'язкова сплата яких передбачена Конституцією України та Законом України від 25 червня 1991 р. № 1251-XII «Про систему оподаткування»²², а є заходом впливу на правопорушника у сфері господарювання у зв'язку із вчиненням правопорушення.

Разом із тим відповідно до ч. 1 ст. 218 ГК України підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання. Частиною 2 цієї статті передбачено, що учасник господарських відносин несе відповідальність, зокрема, за порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що він ужив усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення.

²² Закон втратив чинність на підставі Податкового кодексу України.

З огляду на зазначене висновок суду касаційної інстанції щодо обґрунтованості позову відділення Фонду соціального захисту інвалідів про стягнення адміністративно-господарських санкцій у зв'язку з тим, що при подачі звіту форми № 3-ПН товариство не повідомляло службу зайнятості про наявність вакансій для працевлаштування інвалідів (колонка «15» звіту форми № 3-ПН не заповнювалась), ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права (постанова Верховного Суду України від 28 травня 2013 р. у справі № 21-386а12).

3. Згідно зі ст. 18 Закону України від 21 березня 1991 р. № 875-XII «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 875-XII) працевлаштування інвалідів здійснюється центральним

органом виконавчої влади з питань праці та соціальної політики, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями інвалідів. Законом України від 23 лютого 2006 р. № 3483-IV «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації інвалідами права на трудову зайнятість» зазначену статтю було викладено в іншій редакції, а Закон № 875-XII доповнено ст. 18¹, за змістом якої пошук підходящої роботи для інваліда здійснює державна служба зайнятості.

Таким чином, обов'язок підприємства зі створення робочих місць для інвалідів не супроводжується його обов'язком займатися пошуком інвалідів для працевлаштування (постанови Верховного Суду України від 2 квітня 2013 р. у справі № 21-95а13, від 16 квітня 2013 р. у справі № 21-81а13).

Справи зі спорів щодо відносин публічної служби

1. Правовий статус посадових осіб митної служби України, їх права та обов'язки визначаються Конституцією України, МК України, а в частині, що ним не регулюється, — Законом України від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII «Про державну службу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 3723-XII). Тобто дисциплінарна відповідальність посадових осіб митної служби врегульована спеціальним законодавством, у тому числі й нормами Дисциплінарного статуту митної служби України (затверджено Законом України від 6 вересня 2005 р. № 2805-IV²³). Норми Закону № 3723-XII можуть застосовуватися щодо посадових осіб митної служби у тій частині, що не врегульована спеціальним митним законодавством, у тому числі й нормами зазначеного Статуту, оскільки припинення державної служби на підставі п. 6 ч. 1 ст. 30 Закону № 3723-XII є крайнім заходом відповідальності державного службовця за порушення службової дисципліни, який виходить за межі дисциплінарної відповідальності, тому неможливість застосування до посадової особи митної служби України дисциплінарних стягнень аж до звільнення з митного органу має бути мотивовано.

Передумовою звільнення державного службовця за вчинення дисциплінарного правопорушення, пов'язаного зі здійсненням службової діяльності, з підстави припинення державної служби за порушення Присяги державного службовця (далі — Присяга) мають бути порушення,

встановлені внаслідок ретельного службового розслідування, порядок проведення якого регулюється Інструкцією про порядок організації та проведення службового розслідування і службової перевірки в митній службі України (затверджено наказом Державної митної служби України від 13 серпня 2010 р. № 918; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 4 лютого 2011 р. за № 154/18892). При цьому необхідно враховувати, що наслідком вчинення дисциплінарного правопорушення можуть бути припинення державної служби за порушення Присяги або звільнення з митного органу, які є санкціями різних рівнів відповідальності і не можуть застосовуватися як альтернативні. Звільнення за порушення присяги може мати місце лише тоді, коли державний службовець вчинив проступок проти інтересів служби, який суперечить покладеним на нього обов'язкам, підриває довіру до нього як до носія влади, що призводить до приниження державного органу та унеможливорює подальше виконання ним своїх обов'язків. Державний службовець, який вчинив дисциплінарний проступок, не може бути звільнений за порушення Присяги, якщо цей проступок не можна кваліфікувати як порушення Присяги (постанови Верховного Суду України від 21 травня 2013 р. у справі № 21-403а12, від 4 червня 2013 р. у справах № 21-167а13, 21-171а13).

2. За змістом п. 68 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (затверджено постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29 лип-

²³ Закон втратив чинність на підставі Закону України від 4 липня 2013 р. № 406-VII.

ня 1991 р. № 114; у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) звільнення осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу зі служби на підставі підпункту «ж» п. 64 зазначеного Положення до спливу тримісячно-

го строку від дня попередження ними про своє бажання звільнитися, якщо сторони не домовилися про звільнення у коротший строк, є безпідставним (постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 р. у справі № 21-169a13).

Справи зі спорів щодо виконавчої служби та виконавчого провадження

1. За встановленої законодавцем заборони на вчинення виконавчих дій зі стягнення з підприємств паливно-енергетичного комплексу, внесених до Реєстру підприємств паливно-енергетичного комплексу, заборгованості, визначеної Законом України від 23 червня 2005 р. № 2711-IV «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу», строк зупинення виконавчого провадження не міг бути скорочений судом.

Крім того, внесення юридичної особи до цього Реєстру не є підставою для зупинення виконавчого провадження та заходів примусового виконання судових рішень щодо стягнення з неї заборгованості, яка не стосується неповних роз-

рахунків за енергоносії і не встановлена зазначеним Законом (постанова Верховного Суду України від 5 лютого 2013 р. у справі № 21-407a12).

2. Договором застави може встановлюватися інший порядок реалізації заставленого майна, відмінний від публічних торгів (аукціону).

Аналіз норм матеріального права дає підстави дійти висновку, що Законом України від 2 жовтня 1992 р. № 2654-XII «Про заставу» допускається встановлення в договорі застави порядку примусового виконання рішень, які підлягають виконанню відповідно до Закону України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV «Про виконавче провадження» (постанова Верховного Суду України від 9 квітня 2013 р. у справі № 21-409a12).

Інша категорія справ

Зважаючи на коло суб'єктів, на яких поширюється дія Методики визначення неефективного використання паливно-енергетичних ресурсів (затверджено наказом Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів від 13 грудня 2006 р. № 89), а також те, що на підставі проведених відповідно до її вимог розрахунків обсягів нераціонального

використання паливно-енергетичних ресурсів застосовуються економічні санкції та нараховується енергетичний збір, колегія суддів вважає, що цей нормативно-правовий акт міг бути направлений на виконання лише після його державної реєстрації в установленому законодавством порядку (постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 р. у справі № 21-140a13).